

УДК 373.2.091(477)

Вплив законодавчих змін на здобуття дошкільної освіти в Україні

THE IMPACT OF LEGISLATIVE CHANGES ON PRESCHOOL EDUCATION IN UKRAINE

ШВЕД Ганна – доктор філософії, доцент кафедри теорії й методики дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій, Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, вул. Покришева, 41, м. Херсон, 73040, Україна

SHVED Hanna – Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool, Elementary Education and Language Communications of Communal Higher Educational Establishment «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council, 41 Pokryshev Str., Kherson, 73040, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7931-885X>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013/2025-2-23>

Анотація. У статті досліджено законодавчі зміни у сфері здобуття дошкільної освіти в Україні у процесі оновлення нормативно-правової бази. Висвітлено динаміку законодавчих трансформацій, спрямованих на забезпечення рівного доступу дітей до отримання дошкільної освіти, розширення типів організації освітнього процесу й розвиток інклюзивного середовища в управлінні освітніми закладами. Визначено вплив законодавчих змін на деякі організаційні, змістові та управлінські засади здобуття дошкільної освіти. Відповідно законодавства визначено традиційні (ясла, дитячий садок, спеціальний дитячий садок) й альтернативні форми здобуття дошкільної освіти в Україні (мобільний дитячий садок, сімейний (родинний) садок, міні-садок, центр педагогічного партнерства, центр розвитку дитини), що дозволяє констатувати адаптивність організації освітньої діяльності закладів дошкільної освіти до сучасних кризових викликів. У ході дослідження з'ясовано, що законодавчі зміни стали передумовою для можливості організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, а також створили підґрунтя для подальшого розвитку й відновлення системи дошкільної освіти у післявоєнний період. Здійснено аналіз форм здобуття дошкільної освіти крізь призму навчання в умовах воєнного стану. Схарактеризовано особливості організації та функціонування альтернативних структур дошкільної освіти, запроваджених новим Законом України «Про дошкільну освіту». Проаналізовано особливості кожної такої структури в контексті індивідуальних потреб, можливостей вихованців та їх родин. Разом із тим, акцентовано на можливих труднощах у процесі реалізації законодавчих новацій, серед яких: недосконалість механізмів створення, організації, управління моніторингу якості освітніх послуг у запропонованих альтернативних моделях здобуття дошкільної освіти. Перспективи наступних наукових пошуків полягають у здійсненні аналізу кращих світових практик функціонування аналогічних гнучких освітніх структур з метою визначення потенціалу для запозичення найкращих підходів до реалізації національних законодавчих змін.

Ключові слова: дошкільна освіта, законодавчі зміни, доступність освіти, альтернативні моделі здобуття освіти України.

Summary. The article examines legislative changes in the field of preschool education in Ukraine within the process of updating the regulatory and legal framework. It highlights the dynamics of legislative transformations aimed at ensuring equal access of children to preschool education, expanding the types of educational process organization, and developing an inclusive environment in the management of educational institutions. The impact of legislative changes on certain organizational, content-related,

and managerial foundations of preschool education attainment has been identified. According to the current legislation, both traditional (nursery, kindergarten, special kindergarten) and alternative forms of preschool education in Ukraine (mobile kindergarten, family or home kindergarten, mini-kindergarten, pedagogical partnership center, child development center) are defined. This indicates the adaptability of preschool education institutions in organizing educational activities under modern crisis challenges. The study revealed that legislative changes have become a prerequisite for the possibility of organizing the educational process under martial law conditions and have also laid the foundation for the further development and restoration of the preschool education system in the post-war period. The article analyzes the forms of preschool education through the lens of learning under martial law conditions. It characterizes the organization and functioning of alternative preschool education structures introduced by the new Law of Ukraine «On Preschool Education». Each of these structures is analyzed in the context of the individual needs and capacities of children and their families. At the same time, attention is drawn to possible difficulties in implementing legislative innovations, such as the imperfect mechanisms for establishing, organizing, managing, and monitoring the quality of educational services within the proposed alternative preschool education models. Prospects for further scientific inquiry lie in analyzing the best international practices of similar flexible educational structures to identify the potential for adopting the most effective approaches to the implementation of national legislative changes.

Key words: *preschool education, legislative changes, accessibility of education, alternative models of preschool education in Ukraine.*

Вступ. Забезпечення безпечних умов у закладах освіти є пріоритетом державної політики України, що зумовлено високими ризиками, спричиненими воєнними діями та обстрілами. Цей аспект є особливо актуальним для закладів дошкільної освіти, зважаючи на вразливість контингенту. Незважаючи на об'єктивні фактори, що обмежують доступ до освіти в деяких регіонах, Міністерство освіти і науки України у співпраці з місцевими органами управління спрямовують свої зусилля на підтримку функціонування мережі закладів дошкільної освіти. Утім, руйнування інфраструктури та внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу впливають на розвиток освітньої нерівності, що передбачає необхідність створення альтернативних моделей здобуття освіти з метою запобігання освітніх втрат.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і прикладні аспекти здобуття дошкільної освіти в умовах очної (денної) форми організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти України досить повно висвітлюються представниками вітчизняної педагогічної думки, серед яких: А. Богуш, Н. Гавриш, О. Косенчук, К. Крутій та ін. Актуальними сьогодні є дослідження альтернативних типів здобуття дошкільної освіти, які частково представлені у напрацюваннях Н. Цуканової (організаційні аспекти реалізації законодавчого впровадження), С. Білецької (закордонний досвід функціонування альтернативних закладів дошкільної освіти), Л. Пісоцької, Л. Зданевич (альтернативні форми забезпечення дошкільною освітою на регіональному рівні) та ін. Проте нові альтернативні можливості здобуття дошкільної освіти, представлені Законом України «Про дошкільну освіту» (2024), є малодослідженими. Проблеми організації навчання дітей дошкільного віку у дистанційній формі проаналізовано у наукових працях М. Атамась, Л. Жданюк, Л. Зімакової, О. Тупиці. Також слід вказати на недостатність вивчення особливостей організації навчання засобами мережевої, сімейної (домашньої) форми й педагогічного патронажу сімей.

Мета статті – визначити вплив законодавчих змін на здобуття дошкільної освіти в Україні, з'ясувати їх значення для забезпечення доступності, якості та інклюзивності освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні положення, які є основою для визначення змісту та організації освітньої діяльності у сфері дошкільної освіти, регламентовано низкою нормативно-правових документів, серед яких: Закон України «Про освіту» (2017), «Про

дошкільну освіту» (2024), державний стандарт дошкільної освіти (2021), Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання про типи організації освітньої діяльності закладів дошкільної освіти» (2025), Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти (2025), лист Міністерства і науки України «Щодо організації дошкільної освіти дітей у 2025/2026 навчальному році» та ін.

Базовий компонент як державний стандарт дошкільної освіти, орієнтований на забезпечення рівного доступу всіх дітей раннього та дошкільного віку, у тому числі й дітей з особливими освітніми потребами [3]. Проте в умовах внутрішнього переміщення, перебування в зоні бойових дій або на територіях, що постраждали внаслідок широкомасштабної війни забезпечення такого доступу стає фундаментальним викликом.

У Законі України «Про дошкільну освіту» задекларовано право на здобуття дошкільної освіти в різних формах або шляхом їх поєднання, серед яких: очна (денна), мережева, дистанційна, педагогічний патронаж, сімейна (домашня). Основною формою здобуття дошкільної освіти є очна (денна), в рамках якої освітній процес організовується за традиційною моделлю шляхом відвідування ясел, дитячих садків або спеціальних дитячих садків. Проте, в умовах внутрішньої міграції та зруйнованої освітньої інфраструктури (зокрема, на деокупованих та прифронтних територіях) очна форма не може гарантувати повного охоплення дітей дошкільною освітою, що пов'язано з урахуванням безпекової ситуації.

Аналізуючи ефективність представлених форм здобуття дошкільної освіти, слід звернути увагу особливості організації дистанційної та/або мережевої форми взаємодії у цифровому освітньому середовищі [4; 5]. Застосування таких форм базується на можливості забезпечувати безперервність освітнього процесу, що є критично важливим в умовах надзвичайної ситуації, зокрема в умовах воєнного стану. Дистанційна форма доводить свою ефективність як інструмент надання висококваліфікованих консультативних послуг (логопед, психолог) та організації синхронних й асинхронних занять з дітьми, спрямованих на підтримку базових освітніх навичок. Проте критичні обмеження таких форм вбачаємо у невідповідності психофізіологічним особливостям дітей дошкільного віку. Освітній процес, що має переважно сенсорно-рухову та ігрову природу, за такої форми суттєво обмежується цифровим освітнім середовищем, що негативно впливає на фізичний розвиток, формування соціально-емоційних навичок, вербальної та невербальної комунікації у зв'язку з відсутністю безпосередньої взаємодії з однолітками та педагогом. З технологічної точки зору, ця модель вимагає постійної залученості батьків або опікунів, що може призводити до небажаної дидактизації сімейного простору та посилювати цифровий розрив між родинами з різним рівнем матеріально-технічного забезпечення.

Сімейна (домашня) форма здобуття дошкільної освіти є незамінною для здійснення індивідуалізації у забезпеченні освітніх потреб в домашніх умовах із періодичним залученням вихованця (за бажанням батьків та можливості дитини) до дитячого колективу з метою соціалізації. Ця форма притаманна родинам, які орієнтуються на індивідуальні особливості, потреби, інтереси, здібності і можливості дітей [6]. Обмеження ефективності здобуття освіти за таким типом пов'язуємо із ризиком зниження якості освітнього процесу, що знаходиться у прямій залежності від недостатньої професійної компетентності батьків як суб'єктів. Саме цей фактор може спричинити неповне опанування змісту державного стандарту та суб'єктивізацію у виборі навчальних програм. Крім того, існує високий ризик дефіциту соціалізації та формування навичок колективної взаємодії, які є ключовими для успішної готовності до інтеграції в дитячу спільноту.

Педагогічний патронаж як спеціалізована, індивідуально орієнтована форма організації освітнього процесу, орієнтована на дітей з особливими освітніми потребами або таких, хто потребує посиленого медичного догляду. Функціональне призначення педагогічного патронажу полягає

у забезпеченні реалізації права на дошкільну освіту дітьми, які у зв'язку із обмеженням психофізичного стану або іншими законодавчо регламентованими чинниками не можуть здобувати її в традиційних інституційних закладах [7]. Ця форма є спеціально організованим освітнім процесом, у якому педагогічні працівники персоналізовано забезпечують засвоєння вихованцями необхідної освітньої чи парціальної програми, гарантуючи доступність освітніх послуг.

Відтак, дистанційна, мережева, сімейна (домашня) та педагогічний патронаж є переважно компенсаторними та адаптивними формами, які повинні застосовуватися як вимушений або індивідуалізований вибір. Їхня ефективність обмежена, проте вони є важливими для реалізації конституційного права на освіту в умовах, коли традиційна форма недоступна.

Зі свого боку, поява нових типів організації освітньої діяльності надала можливість для більшого охоплення дітей дошкільною освітою, розширила варіативність освітніх послуг. Зміни, представлені новим Законом України «Про дошкільну освіту», відображають тенденцію до диверсифікації освітнього простору та свідчать про адаптацію системи освіти до соціальних викликів. Новаціями у здобутті дошкільної освіти стали такі її альтернативні моделі, як: мобільний дитячий садок, сімейний (родинний) садок, міні-садок, центр педагогічного партнерства, центр розвитку дитини (табл. 1). Кожна з них має свою специфіку, що дозволяє забезпечити сталість та доступність освітніх послуг для різних категорій вихованців, у тому числі й для дітей з особливими освітніми потребами [1; 2; 8].

Таблиця 1. Альтернативні моделі здобуття дошкільної освіти

	Місце діяльності	Фінансування	Графік роботи	Кількість дітей
Мобільний дитячий садок	Надання послуг у спеціально обладнаному транспортному засобі або пристосованому приміщенні (біля місця проживання дітей)	Бюджетні кошти (для державних/комунальних), кошти засновника, інші джерела (для приватних закладів)	Короткотривале перебування (до 4 годин), чергові групи. Рекомендовано не менше двох разів на тиждень (наприклад, по 2 години)	Залежно від площі транспортного засобу/приміщення та особливих освітніх потреб
Сімейний (родинний) дитячий садок	Індивідуальний житловий будинок (у якому проживає сім'я) Освітній процес організовується родиною/підприємцем у житловому приміщенні	Кошти засновника, батьківська плата	Гнучкий, встановлюється засновником	Залежно від площі, може включати як членів сім'ї, так і сторонніх дітей.
Міні-садок	Пристосовані приміщення (менші за площею, ніж для стандартного ЗДО)	Кошти засновника, бюджетні кошти (якщо це ЗДО або дошкільний підрозділ ЗЗСО)	Одна група повного дня, чергові групи з короткотривалим перебуванням (до 4 годин)	Не більше 5 дітей
Центр педагогічного партнерства	Будівля закладу дошкільної освіти або пристосовані приміщення для надання консультацій	Бюджетні кошти (якщо створений при ЗДО), батьківська плата	Короткотривале перебування (до 4 годин) для дітей, періодичне – для майбутніх батьків	Залежно від площі, може включати як дітей раннього й дошкільного віку, так і майбутніх батьків

Центр розвитку дитини	При установі, підприємстві, організації	Кошти засновника	Короткотривале перебування (до 4 годин), групи повного дня	Залежно від площі
-----------------------	---	------------------	--	-------------------

Аналізуючи інформацію, подану в таблиці, можна визначити деякі особливості кожної із зазначених моделей, а саме: мобільний дитячий садок дозволяє подолати територіальні бар'єри, що є критично важливим в умовах війни та післявоєнного відновлення; сімейний (родинний) дитячий садок фокусується на створенні сімейної атмосфери з можливістю залучення батьків; мінісадок є важливим для сімей, які не потребують цілоденного догляду, проте прагнуть інтегрувати дітей у дитячу спільноту; центр педагогічного партнерства акцентує увагу на взаємодії з батьками, залучаючи їх безпосередньо до освітнього процесу, а також можливістю надавати послуги психолого-педагогічного консультування, у тому числі й для майбутніх батьків; центр розвитку дитини сприяє престижності організації, при якій його організовано з метою створення комфортних або пільгових умов для працівників, відвідувачів, студентів тощо.

Таким чином, введення альтернативних моделей здобуття дошкільної освіти дозволяє констатувати їх адаптивність до викликів сьогодення (мобільність, гнучкість, індивідуалізація, партнерство). Проте, на практиці реалізація законодавчих новацій часто супроводжується низкою труднощів, як-от: недосконалість механізмів створення, організації, фінансування, управління й контролю якості освіти тощо.

Висновки. Аналіз представлених законодавчих змін засвідчує, що державна освітня політика реагує на сучасні виклики й інтегрує світові практики у вигляді нових альтернативних моделей здобуття дошкільної освіти, що свідчить про концептуальну універсальність рішень, спрямованих на забезпечення інклюзивного та стійкого дошкілля.

Перспективним видається здійснення аналізу кращих світових практик функціонування аналогічних гнучких освітніх структур з метою визначення потенціалу для запозичення найкращих підходів до реалізації національних законодавчих змін.

Список використаних джерел

- Деякі питання про типи організації освітньої діяльності закладів дошкільної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 07 липня 2025 р. № 818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.10.2025).
- Про дошкільну освіту: Закон України від 06 черв. 2024 р. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
- Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 19.10.2025).
- Про затвердження Положення про дистанційну форму здобуття дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 926 від 26 червня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0996-25#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
- Про затвердження Положення про мережеву форму здобуття дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 746 від 21 травня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-25#n14> (дата звернення: 20.10.2025).
- Про затвердження Положення про сімейну (домашню) форму здобуття дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 786 від 28 травня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-25#n14> (дата звернення: 20.10.2025).

7. Про затвердження Положення про форму здобуття дошкільної освіти – педагогічний патронаж: наказ Міністерства освіти і науки України № 895 від 26 червня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0995-25#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

8. Щодо організації дошкільної освіти дітей у 2025/2026 навчальному році: лист Міністерства освіти і науки України від 28 серпня 2025 року № 1/17853-25. URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/npd-doc?nmid=94&npid=61019> (дата звернення 22.10.2025).

References

1. Deiaki pytannia pro typu orhanizatsii osvithoi diialnosti zakladiv doshkilnoi osvity: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 lypnia 2025 r. № 818 [Certain issues concerning the types of organization of educational activities in preschool education institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 818 of July 7, 2025]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818-2025-%D0%BF#Text> (accessed: 18.10.2025) [in Ukrainian].

2. Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 6 chervnia 2024 r. № 3788-IX [On preschool education: Law of Ukraine No. 3788-IX of June 6, 2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (accessed: 20.10.2025) [in Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 33 vid 12 sichnia 2021 r. [On approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new version: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 33 of January 12, 2021]. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (accessed: 19.10.2025) [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiinu formu zdobuttia doshkilnoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 926 vid 26 chervnia 2025 r. [On approval of the Regulation on the Distance Form of Preschool Education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 926 of June 26, 2025]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0996-25#Text> (accessed: 20.10.2025) [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro merezhevu formu zdobuttia doshkilnoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 746 vid 21 travnia 2025 r. [On approval of the Regulation on the Network Form of Preschool Education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 746 of May 21, 2025]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-25#n14> (accessed: 20.10.2025) [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro simeinu (domashniu) formu zdobuttia doshkilnoi osvity: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 786 vid 28 travnia 2025 r. [On approval of the Regulation on the Family (Home) Form of Preschool Education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 786 of May 28, 2025]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-25#n14> (accessed: 20.10.2025) [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro formu zdobuttia doshkilnoi osvity – pedahohichnyi patronazh: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 895 vid 26 chervnia 2025 r. [On approval of the Regulation on the Form of Preschool Education – Pedagogical Patronage: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No.895 of June 26, 2025]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0995-25#Text> (accessed: 20.10.2025) [in Ukrainian].

8. Shchodo orhanizatsii doshkilnoi osvity ditei u 2025/2026 navchalnomu rotsi: lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1/17853-25 vid 28 serpnia 2025 r. [Regarding the Organization of Preschool Education for Children in the 2025/2026 Academic Year: Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1/17853-25 of August 28, 2025]. URL: <https://ezavdnz.mcfra.ua/npd-doc?nmid=94&npid=61019> (accessed: 22.10.2025) [in Ukrainian].

Отримано 29.10.2025.

Отримано в доопрацьованому вигляді 21.11.2025.

Прийнято до друку 23.11.2025.

Опубліковано 18.12.2025.

Received 29.10.2025.

Received in revised form 21.11.2025.

Accepted for publication 23.11.2025.

Published 18.12.2025.